

MILLOK ÉVA

Jupiter tudja

DRÁMA

BUDAPEST

Z-füzetek/30

**A sorozatot szerkeszti
SIMOR ANDRÁS**

**Fedélterv és tipográfia
JORDÁN GUSZTÁV**

© Millok Éva, 1991

Letölthető:

*1811. február. Bessenyei György hálósobája.
Reggel van, az ablakon túl vastag hóval borított kert.
Bessenyei nagy ágyban alszik, fején hálósipka.*

BESSENYEI LELKE Hé! Uraság! Feljött a nap. Még meddig döglesz?

BESSENYEI (*megmoccan, mordul egyet.*)

BESSENYEI LELKE Rajta! Ébredj. Kapard össze magad.

BESSENYEI (*forgolódik, nyög.*)

BESSENYEI LELKE Lusta vagy, akár a megvénült eb. Szemén hályog, a füle süket. Fogai kihulltak. Csak akkor mozdul, ha belérúgnak. Kutyasors. A te neved azonban: ember.

BESSENYEI (*dühösen felül, de rögtön visszahanyatlik.*)

BESSENYEI LELKE Ember. Hallod-e?

BESSENYEI (*elgyötörtén*) Ó, hagyj már! Hagyj már békiben.

BESSENYEI LELKE Sokszor kívántad ezt. Hogy kucoroghass. Elnyúlhass a takaró alatt, a meleg vackodban. És onnan köpdöss, köhögj, böhögj, ott fújj orrot, és heverj tohonyán napestig. Én nem hagytalak.

BESSENYEI Hol jársz? Átkozott lélek. A múltat már felejtsd el.

BESSENYEI LELKE Mi marad akkor belőled?

BESSENYEI Ami vagyok. Az ördög vinne. Vén test, amit görcs rángat, és behem-nagy köveket pössent. Istennyila az ilyen lélekbe. Ficánkol, mintha hüszéves volna.

BESSENYEI LELKE Hátha annyi is valóban?

BESSENYEI Ó, még mit nem! Csalsz. Komédiázol. Együtt kellett vénülnöd velem.

BESSENYEI LELKE Kellett. Sok mindent kellett volna. Mégis másképp történt. Füttyültünk mi a kellre.

BESSENYEI (*keserűen*) Néhanap. Hisz nagyobb ür az nálunk. És hatalmas. Hatalmas.

BESSENYEI LELKE Csak ha hódolsz neki. Tápáskodj hát. Amíg élsz, nem győztek le.

BESSENYEI Eh, győzzenek csak! Végleg. Örökre. Ne halljalak többé. Ne toszogass.

BESSENYEI LELKE Persze. Hogy elterülj. Mint a hízók az ólaidban. Kövéren, dagadtra tömve. Vágy és harag nélkül, legföljebb kis vakarást áhítva. Egy disznóval több Berettyó-Kovácsiban.

BESSENYEI Úristen, a lélek is nyavalya. Nem nyughatik, kínoz, fittyet hány a lehetetlenre. Hol a tavalyi hó? Döglődöm, te marha. Csipetnyi erőm sincs, jobbára meghaltam. Hat éve nem fogtam pennát, meg se tartaná többé a kezem. És te porolsz, gyötörsz, nem nézed, mivé lettem. Engedj pihenni végre, engedd, hogy megadjam magam.

BESSENYEI LELKE Fityiszt. Pfúj. Gyűlöllek. Bezársz. Láncra versz. Vaksötét börtönöm vagy.

BESSENYEI Nem tart soká. Türelem.

BESSENYEI LELKE Azért sírva ne fakadj. Végül az önsajnálattól fordulsz föl.

BESSENYEI *(vadul megmarkolja a párnát)* Bár kitekerhetném a nyakad. Szaggathatnálak szét, hogy elhallgass.

BESSENYEI LELKE Bajos ügy. Benned vagyok. Együtt a veseköveiddel. És engem ki se húgyozhatsz. Meg se találhatsz. Jól elrejtetem.

BESSENYEI A szentségit, akkor hatalmad is legyen! Te uralkodj! Birkózz meg a görccsel! A gyöngeséggel. Ezzel az elnyamvadt testtel. Ránts ki az ágyból. Telítsd meg az agyam. Papirost! Pennát! Hajtsd, üsd, vezesd a kezem! Kényszeríts! Facsarj! *(Kiül az ágy szélére)* Lássuk! Fölemelsz-e? *(Feláll, de nagyot jajdul, és hatalmas teste azonnal meggörnyed)* Fel ám! Mint vágott marhát a hentes... *(Hosszú hálóingében mezítláb, görnyedten toporog, a derekát fogja)* No, lelkem? Ugye befellegzett?...

Nyílik az ajtó, Anna jön be.

ANNA *(Bessenyei unokahúga, negyvenéves, de nagyon fiatalos, szemrevaló nő)* Hívott, bátyám? A hangját hallottam.

BESSENYEI Magamat hívtam. De hiába. Nem jöttem.

ANNA *(nem lepődik meg a szövegtől, az ágyhoz megy, kezdi rendbe tenni)* Kár volt fölkelnie. Korai még. És hideg van.

BESSENYEI *(szeretne kiegyenesedni, de nem bír)* Nagy a hó. Lassan minket is betemet.

ANNA Úgy látom, borús a kedve.

BESSENYEI *(ingerülten)* Igen finoman mondtad. Mert hogy poéta lélek vagy.

ANNA Másképp is mondhatom. Úgy látom, harapós, akár a veszett eb.

BESSENYEI Inkább azt látnád, hogy megint görcsöm van.

ANNA Muszáj látnom, ha nem vakultam meg. Itt görnyedezik a száz kilójával.

BESSENYEI Akkor meg hozd a teámat.

ANNA Előbb az ágycsészémet rendbe. Feküdnie kell.

BESSENYEI Kell! Parancs. A bihari Mária Terézia!

ANNA Ne kötekedjen. Nem segít az. Egy mákszemnyit se.

BESSENYEI Kussoljak! Túrjek! Fonjam össze az ujjaimat. Fohászkodjam. De azt is csak csendesen. Csendesen.

ANNA A veséjének mindenestre jobb volna. Meg a szívének is. Az ordítózástól még betegebb lesz.

BESSENYEI Nagy áldás az ilyen bölcs némből! Mindig tudja, mi jó. Mi hasznos, mi veszedelmes. Egy bárány „száz évig” él. És főként kevés a gond vele.

ANNA *(ridegen)* Kész az ágy. A teát is megkapja. *(Kimegy.)*

BESSENYEI *(még jobban meggörnyed, nyög)* Mennykő! Hétszentség! Pokol! Milliószer átkozott rosseb! *(Leroskad az ágy szélére, előrehajol)* A lábam fűrésznél inkább ... A karom ... Bárddal csapnák le a fejem ... Ennél Martinovicsnak se lehetett komiszabb ... *(Nagyot ordítva)* Jaj!

ANNA *(visszajön, bögrében hozza a teát)* Itt van. Igya meg.

BESSENYEI *(a bögre után nyúl, de reszket a keze.)*

ANNA *(melléje ül, egyik kezével megfogja a fejét, a másik kezével a szájához emeli a bögrét)* Lassan. Nyugodtan. Nem forró. Meg- hűtöttem.

BESSENYEI *(már egész testében reszket, de Anna jóvoltából sikerül kiinnia a teát.)*

ANNA És most feküdjön le.

BESSENYEI *(keservesen végigdől az ágyon, továbbra is összegörnyed.)*

ANNA *(betakarja, a bögrét leteszi az éjjeliszekrényre. Némán ül az ágy szélén.)*

BESSENYEI *(karjával elfödi az arcát.)*

ANNA Szégyenkezik? Mit szégyell? Idegennek tart?

BESSENYEI *(nem mozdul.)*

ANNA *(egyszerűen, tárgyilagosan)* Bolond ember maga. Nem szokta meg, hogy szeretem.

BESSENYEI *(a dunyhát is az arcára húzza.)*

ANNA Haragszik rám, mert így látom. Mintha liliomszál volnék. Vagy udvari dáma. Aki előtt csak daliák mutatkozhatnak.

BESSENYEI *(még följebb rántja a dunyhát.)*

ANNA Engem nem kell meghódítania. Nem a szép testőrhöz költöztem ide.

BESSENYEI *(hanyatt dobja magát.)*

ANNA Én se vagyok már fiatal.

BESSENYEI *(lehúzza a fejről a dunyhát és a hálósipkát is. A görcse csillapodott, ki tudja nyújtani a lábát, az arcát nem torzítja el a fájdalom. Rezignált iróniával)* Szépen vigasztalsz. Szépen. Okosan.

ANNA Könnyebben van?

BESSENYEI Ó, igen. Igen.

ANNA Akkor itthagynom egy kicsit. Szólok, hogy fűtsenek be.

BESSENYEI Jól van, Anna. Eredj.

ANNA *(feláll, de fürkészően nézi, majd föléhajol és megcsókolja)* Ne mozogjon sokat. És ... békéljen meg. *(Kimegy.)*

BESSENYEI *(nagy nehezen fölkel, a szoba sarkában álló spanyolfal mögé vánszorog. Majd előjön, korsóból vizet tölt a mosdótálba, megmossa a kezét és az arcát. Megtörülközik, visszasántikál az ágyba.)*

Jankó fiatal legény, kosárban egy halom fát hoz.

JANKÓ Jó reggelt, nagyságos úr.

BESSENYEI Jó reggelt.

JANKÓ Begyújtok. Kemény hideg van ma. Szinte harap. BESSENYEI Igen.

JANKÓ *(leguggol a kályha elé, szakszerűen kezdi megrakni)* Az este havazott. Már azt hittem, fölenged a fagy. De nem. A hótakaró is jeges lett. Vacogtunk az éjjel. Reszkettünk, mint a birka, kit megnyírtak.

BESSENYEI Nem volt fátok?

JANKÓ Hát... nemigen.

BESSENYEI Vigyetek. Amennyi csak kell.

JANKÓ Isten áldja meg a nagyságos urat.

BESSENYEI *(ingerülten)* Mindig így volt szokás. Miért kell várni, hogy szóljak?

JANKÓ Hát... magunktól...

BESSENYEI Az én jobbágyaim sohase fáztak. A tisztartó úr is intézkedhetett volna.

JANKÓ *(hangsúlytalanul)* Nem tette.

BESSENYEI Küldd be hozzám. Akárhogy tör is a nyavalya.

JANKÓ Igenis. *(Begyújt, lassan ropogni kezd a fa)* Áldja meg az isten.

BESSENYEI Hagyd már ezt. Látod, hogy nem áld. Nem foglalkozik ilyesmivel.

JANKÓ Elég kár. Az idejéből igazán kitelne.

BESSENYEI Összetéveszted a plébános úrral.

JANKÓ *(guggolva figyeli a tüzet)* Megeshet. Hiszen a két szememmel csak őt ismerem.

BESSENYEI *(önkéntelenül fölnevet)* El tudsz képzelni ekkora pocakot az égben?

JANKÓ *(vállat von.)*

BESSENYEI Ilyen borvirágos orrot? Hurka ujjakat? *(Belép Anna, tálcán a reggelivel)*
Fölvidítasz, Jankó. Látom plébánosunkat a mennyei trónuson. S az recseg-ropog a mázsáitól. Előtte asztal, töméntelen hússal. Zabái az öreg. Zsír csorog a reverendájára. Poharába szárnyas angyalok töltögetnek bort. Aztán néha megáll a jó úr, és vaskos kezével áldást osztogat. *(Anna közben letette a tálcat az asztalra, és rosszallóan figyel)* Igazi mennyország! Jobbat álmodni se lehet.

ANNA Begyújtottál, Jankó?

JANKÓ *(fölemelkedik guggoló helyzetéből)* Lángot fogott, tekintetes kisasszony.

ANNA Akkor mehatsz. A konyhán is segítened kell.

JANKÓ Igenis. *(Indul.)*

BESSENYEI És küldd a tisztartó urat.

JANKÓ Küldöm. És hát... köszönöm a nagyságos úrnak. *(Kimegy.)*

ANNA Itt a reggelije.

BESSENYEI Köszönöm a kisasszonynak. Nem kívánok ételt.

ANNA Egyen pár falatot. Legyöngül különben.

BESSENYEI Rég legyöngültem.

ANNA Ugyan. Képzeli csak. Magának az az erős, aki hét határt lovagol, és mégse fárad el.

BESSENYEI Alighanem.

ANNA De ha nem eszik, egy nap majd fölkelni se tud.

BESSENYEI Ha eszem, akkor se.

ANNA Nagyon furcsa ma.

BESSENYEI Mindig furcsa voltam.

ANNA Dehogyan. Gyöngéd volt. Kezes. Bölcs. Hallgatott rám. Bízott bennem.

BESSENYEI Bízom.

ANNA És nem traktálta a szolgálait istentelenséggel.

BESSENYEI Igaz.

ANNA Egyen.

BESSENYEI Rád hagytam, Anna, minden ezüstömet és bútoromat.

ANNA Kérem ...

BESSENYEI Lankadatlan hűségédért. Azonkívül a Szőke-pusztai egész részemet. Évi ötszáz forint árendával. Szüntelen fáradságodért, amellyel terhes betegségemben éjjel és nappal ápoltál.

ANNA *(kitör)* Bántani akar?!

BESSENYEI És úgy rendelkeztem, hogy egyházi szertartás nélkül temessenek el. Itt, az almafa alatt, a kertemben.

ANNA (*úgy megdöbben, hogy belefagy a szó.*)

BESSENYEI Szolgáim jelenlétében. Kiket életemben nem tanítottam istentelenségre.

ANNA (*leül egy székre, merev arccal hallgat.*)

BESSENYEI Senki se merészelje megmásítani akaratomat.

ANNA (*jéghidegen*) Ha ez nekem szól, nem kell félnie.

BESSENYEI Neked is. Mindenkinek.

ANNA És most? Most mit tegyek? Hiszen él és még élni fog, hála az Úrnak. Csak játszik a halállal. Játszik velem. Megsért. Igazságtalan. Tudósít róla, hogy kifizet. Mintha cseléd volnék. Vagy sanda rokon, aki örökséget áhítva sürgölődik a beteg nagybácsi mellett. Hát ezért jöttem? Ezért élek magával hat éve? Ezért voltam – az asszonya? Hát kihez tartozom én? Kit szeretek? Mivé lennék, ha maga meghalna? Vagy ringyónak néz, aki csak addig ... (*Sírva fakad, eltakarja az arcát*)

BESSENYEI (*nem hatódik meg*) Ó, tudom, nem várod el, hogy férfi legyek. Sohse vártad. Csak jó voltál. Engedjünk a szegény öregnek. Vigasztaljuk. Ne fanyalodjék cselédlányokra. Ha azt képzeled, hogy még van férfiereje. Volt. Éltem a jósággal. Én barom. Én esztelen.

ANNA (*megtörli a szemét*) Bánja? Kévéseit? A bécsi hölgyekkel nem versenyezhettem.

BESSENYEI Férfi voltam. Mit számított a hatvan év? A vesekövek? Tudtam asszonyt szeretni. Hét határon átvágtattam a lovammal. Megemeltem a mázsát. És vékaszám ontotta a gondolatot az agyam.

ANNA (*szelídebben*) Jaj, György. Múlik az idő. Azóta nem lett fiatalabb.

BESSENYEI Csakugyan. Hatvannégy év. Egy aggastyán kora. ANNA Azt hittem, békén fogadja.

BESSENYEI (*felkönyököl*) Úgy akartad?

ANNA Igen.

BESSENYEI (*visszahanyatlik.*)

ANNA Mert szeretném, ha száz évig élne. Nem az erejét kívánom. Többet. Hogy velem legyen.

BESSENYEI És ápolhass. Tisztába tégy. Számhoz emeld a kanalat. Hamm. Nyeld le szépen. Táplálkozz, vén gyerek. Aztán feküdj. Ne sírj. Nézd, milyen szép a mennyezet.

ANNA (*keményen*) Nagyot téved. Maga nem pótolhatja, hogy nincs gyereke. Ha megbambulna, terhemre volna. Én Bessenyei Györgyöt félttem. Kit társamnak vállaltam.

BESSENYEI Köszönet. Köszönet.

ANNA Gúnyolódik? Egészen bolond ma? Jól tudja, hogy elég kérőm akadt. Vérmes kanok. Zsíros, ivós, agytalan urak. Izomkolosszusok. Tudtak lovagolni. Mázsát emelni. Asszonyt leteperni. Nem! Inkább ne legyek asszony. Ne szüljek gyermeket. Maradjak vénlány. Csúfoljanak. Én nem vagyok szuka! Házicseléd sem! (*Igyekszik fegyelmezni magát*) Magát elfogadtam. Vajon száanalomból? Ennyire jónak tart?

BESSENYEI Az istenért, hát minek?

ANNA (*haraggal*) Nem érti meg, hogy szeretem? Hányszor mondjam még? Fogalma sincs, mi az? Akkor is szerettem, ha ölelt. Akkor is, ha görcs rángatta. Önmagát becsüli alá? Vagy engem?

BESSENYEI Szeretet! Milyen szeretet? Talán csakugyan megbolondultam. Kínra ébredtem.

Cibál a lélek, hirtelen föllázadt. Nem túri a türelmemet. Hogy élsz, Bessenyei? Ki vagy te? Miért alkudtál meg a sorsoddal? Bezártak, és nincs egy zokszavad sem. Elnémítottak, és te viseled. A nyakadon póráz, és te nem szakítod el. Mosolyogsz, jársz, alszol, fölébredsz, a napok egyformák, az ég mindig ugyanaz, és a szobád, a kerted, a tél és a nyár és az emberek ... Senki se vár tőled semmit, és többé te sem önmagadtól...

ANNA *(nagyjából érti már, miről van szó, haragja elszáll)* Mit várna még? Nagyon is sokat tett. Egyszer eljön a pihenés ideje.

BESSENYEI Én nem pihenek. Engem megöltek.

ANNA *(ettől már megrendül, odamegy az ágyhoz, leül Bessenyei mellé, megfogja a kezét)* Rossz napja van ma. Hogyan nyugtathatnám meg?

BESSENYEI *(lehúzza magához, erősen átöleli)* Ne akard, hogy öreg legyek. Jámbor. Tehetetlen.

ANNA Vigyázzon. A görcs...

BESSENYEI *(dühödten ellöki)* A kurva istenit a görcsnek! Én csak görcs vagyok neked? Betegség? Nyavalya?

Kopogtatnak az ajtón.

ANNA *(feláll)* Fékezze a durvaságát. Ha azt óhajtja, hogy itt maradjak.

Megint kopognak.

ANNA *(most meghallja, idegesen kiszól)* Tessék. Szabad.

A tisztartó benyit, alázatosan meghajol.

BESSENYEI Nem hallotta, hogy bejöhet?

TISZTTARTÓ *(ismét meghajol)* Jankó szólt, hogy...

BESSENYEI Az ajtót csukja be.

TISZTTARTÓ *(becsukja.)*

BESSENYEI Közelebb, tisztartó úr. Vagy talán üvöltsék?

TISZTTARTÓ *(az ágy közelébe megy, újból meghajol.)*

BESSENYEI Mit hajlong itt? Csoda, hogy nem térdel le.

TISZTTARTÓ *(sunyi arccal áll, moccanni se mer.)*

BESSENYEI *(felül, megmarkolja a dunyhát)* Miért nem adott fát a parasztnak?

TISZTTARTÓ Hiszen ...

BESSENYEI Megparancsoltam. Utasítottam. Magyarázattal is szolgáltam. Igaz-e?

TISZTTARTÓ Igaz uram. De ...

BESSENYEI Nekem spórol? Vagy saját magának – lop? TISZTTARTÓ Uram ...

BESSENYEI Megtiltom! A paraszt ember. Ha hideg van, melegednie kell.

TISZTTARTÓ Uram, azt hittem, vittek fát. Mondtam nekik. BESSENYEI Mikor?

TISZTTARTÓ Már tavaly.

BESSENYEI Tavaly. Kegyelmed hétrét görnyed itt. De tőlük azt várja, hogy ne féljenek.

TISZTTARTÓ Nincs okuk rá, uram.

BESSENYEI Nincs okuk. Ha-ha-ha! Mert ebben az országban már megszűnt a deres. Az úriszék folyvást csak igazságot oszt. És a tisztartók egytől egyig őrzőangyalok.

TISZTTARTÓ Én nem bántom őket.

BESSENYEI Mert tudja, hogy szíjat hasítanék a hátából. Az országon nincs hatalmam. A királyt nem taníthatom mőresre. Nem ereszthetem szélnek a cenzorokat. Nem vághatom kupán a spicliket. Nem teremthetek világosságot. Egymagamnak ahhoz nincs ereje. De ez a birtok az enyém. Itt tehát emberség lesz.

TISZTTARTÓ Ahogy parancsolja.

BESSENYEI Gondoskodjék róla, hogy ennek a birtoknak egyetlen lakója se fázzon. Ellenőrizni fogom. És ha becsapna ...

TISZTTARTÓ Isten ments, uram. Miért is csapnám be?

BESSENYEI *(visszadől a párnára)* Szívesen becsapják azt, akit nem értenek. Most pedig elmehet.

TESZTTARTÓ Igenis. *(Mehajol)* Alászolgája, uram. *(Kimegy.)*

Csend. Anna mereven áll, az előző jelenet hatása alatt.

BESSENYEI Bocsáss meg. Sajnálom. És legfőbben azt, hogy nem értesz te sem.

ANNA Kár. Pedig igyekeztem. Most átmegyek a szobámba. Ha nem zavarja, addig itt kitakarítanak.

BESSENYEI Úgy legyen.

ANNA *(indul, az ajtóban megáll)* Ha rosszul volna, hívasson Bözsével. *(Mielőtt Bessenyei válaszolhatna, eltűnik.)*

BESSENYEI *(keserű gúnnyal)* Mély hálám, Schwester. Kegyed roppantul kegyes. Az ápolástól – noha érdemtelen vagyok – azért nem foszt meg. Kérelmezni fogom, hogy halálom után avassák szentté. Végére kegyedhez mérten Szent Erzsébet is csupán egy cemende.

Bözse jön a takarítóeszközökkel. Fiatal, erős és csöppet sem alázatos. Látva, hogy Bessenyei fekszik, megtorpan.

BÖZSE Anna kisasszony azt parancsolta, hogy tegyek itt rendet.

BESSENYEI Akkor hát tégy. Az Anna kisasszony parancsa szent.

BÖZSE De hisz az úr még föl se kelt.

BESSENYEI Nem is kelek.

BÖZSE *(lerakja a holmit)* Lustálkodik ma?

BESSENYEI A kórság, leány. A kórság ágyba szögez.

BÖZSE Vinné a fene!

BESSENYEI Semmi se viszi. Az víz el engem.

BÖZSE Ugyan már. Az úr helyébe én nem nyomnám az ágyat. Attól csak betegebb az ember.

BESSENYEI Te fiatal vagy.

BÖZSE Az úr se vén. *(Az asztalra néz)* Aztán még nem is evett?

BESSENYEI Bizony, nem.

BÖZSE Hát annyira beteg?

BESSENYEI Jupiter tudja, hogy mennyire.

BÖZSE Finom tej van itt. Vaj, méz, kenyér.

BESSENYEI Edd meg te.

BÖZSE Dehogy eszem. Kaptam én reggelit. Nem kívánom a másét.

BESSENYEI Jó szívvel adom. Az én gyomrom nem veszi be.

BÖZSE Miket beszél? Az ilyen nagy darab embernek falni kell.

BESSENYEI Hogyne. Ha nem beteg.

BÖZSE *(közelebb lép az ágyhoz, jól szemügyre veszi Bessenyeit)* Hiába mondogatja. Alig hiszem. Másképp fest, aki nyavalyás. Én láttam az öregapámat. A két karja két kóró, az orcája csontbőr, a melle beesett. Meg is halt. De az úr ...

BESSENYEI No? Az úr?

BÖZSE Az úr majd kicsattan. Bátran elmehetne még most is testőrnek. *(Otthagyja, nekilát a munkának.)*

BESSENYEI *(kicsit hallgat, aztán szomorúan)* Jó lány vagy, Bözse.

BÖZSE *(tevékenykedik)* Csak azt mondom, ami igaz.

BESSENYEI A Bessenyei-fiúk mind nagyra nőttek. A széles váll, domború mellkas halálig megmarad. Ha majd koporsóban látsz, tán azt se fogod hinni, hogy meghaltam.

BÖZSE *(megáll)* Miért nem kel föl? Ne hagyja el magát. Húzzon csizmát, vegye a bekecsét. Járjon egyet. Ropog a hó az ember lába alatt. Nem szereti? Tapossa, tapossa, és érzi, hogy él. Nagyot lélegzik. Olyan tiszta ez a hideg.

BESSENYEI Késő. Miért nem mondtad előbb, Bözse?

BÖZSE Hát, tudja az úr... sohse gondoltam volna, hogy ehhez az én szavam kell.

BESSENYEI *(inkább magának)* Valakié. Eljön az idő, mikor magunktól már nem kelünk föl. A lelkünknek elfogy az ereje. Magunktól nem tapossuk többé a havat. Nem fogunk pennát. Nem érezzük az életet. Akkor kell valaki. Valaki. Aki azt mondja: pattanj. Elvárom, hogy járj. Dolgozz. Férfi légy. Amíg gutaütést nem kapsz. Vagy meg nem áll a szíved.

BÖZSE *(dolgozik, nem tudni, mennyit hallott és értett. De egy idő múlva megint abba hagyja a munkát, a seprűre támaszkodik)* Hogy száll a por! Belepi az ételt. Nem enné meg?

BESSENYEI *(kis szünet után)* Hozd ide.

BÖZSE *(ledobja a seprűt, odaviszi a tálcát)* Húzódzkodjék följebb.

BESSENYEI *(megteszi.)*

BÖZSE *(óvatosan elébe rakja a tálcát)* Ki ne csurranjon a tej. Hajtsa le egyszerre.

BESSENYEI *(megteszi.)*

BÖZSE Vérré váljék. Aztán a többit se vesse meg.

BESSENYEI *(némi habozás után megken egy szelet kenyeret.)*

BÖZSE Nagyot harapjon. Jók a fogai, hála az istennek.

BESSENYEI *(fokozódó kedvvel eszik.)*

BÖZSE És még panaszkodott. Kényeskedett. Ilyen ép férfibendő- vel.

BESSENYEI *(falatozva)* Ül le.

BÖZSE Ugyan minek?

BESSENYEI Hogyne állj.

BÖZSE *(kicsit zavartan indulna egy székh felé.)*

BESSENYEI Ide, ide. Az ágyam szélére.

BÖZSE *(tétovázik.)*

BESSENYEI *(kedvesen)* Mennyköves mennykő! Talán félsz tőlem?

BÖZSE Fél a Szűzmária. *(Leül az ágy szélére.)*

BESSENYEI *(öngúnnnyal)* Tudhatod: nem vagyok dúvad. Nálam egy ökör se jámborabb.

BÖZSE *(parányi kacérsággal)* No csak. El is higgyem?

BESSENYEI *(sóhaj)* Bizonyságát adtam.

BÖZSE Igaz, sohse hajkurászta a lányokat. Nem úgy, mint más urak. Akik azt képzelik, az ágyban is kijár nekik a robot.

BESSENYEI *(még mindig eszik, bólint)* Elég komisz fajzat.

BÖZSE Maga mindig jó úr volt. De némelyik parasztlány igen csak buta. Azt hitték, tudja, hogy megveti őket. A szagukat se bírja. Pedig hát ők ...

BESSENYEI *(szájában megáll a falat)* Micsoda?

BÖZSE Ők szívesen kötélnek álltak volna. Szemet vetettek az úrra. Mert olyan szép szál. Vállas. Izmos. Ilyen férfi nem akad még egy a faluban.

BESSENYEI *(lenyeli az ételt, odébbtolja a tálcát)* Elviheted.

BÖZSE *(nem siet)* Látja, így van ez.

BESSENYEI *(visszadől a párnára)* Lehet. És neked nagyon jó a szíved, Bözse.

BÖZSE *(vállat von)* Csak azt mondom, ami igaz.

*Nyílik az ajtó, belép Anna. A látvány váratlanul éri,
alig tudja leplezni megrökönyödését.*

BÖZSE *(nyugodtan elveszi a tálcát a dunyháról és feláll)* Hála istennek, az úr végre megreggelizett.

ANNA *(élesen)* És a takarítás? *(Fegyelmesebben)* Itt az orvos. A szoba meg a feje tetején áll.

BESSENYEI Az orvos nem a szobához jött. Jómagam pedig a hátamon fekszem.

ANNA *(Bözséhez)* Vidd ki a tálcát és az összes cókmókot. Majd később kitakarítasz.

*Bözse a tálcát leteszi az asztalra, összeszedi a takarítóeszközöket,
ügyesen még a tálcát is megfogja, és szó nélkül kimegy.*

ANNA *(önuralommal)* Sok meglepetésben részesít ma.

BESSENYEI Nem illendő, hogy a doktort várakoztasd.

ANNA Attól tartok, az illendőség ebből a házból máris száműzetett.

BESSENYEI Ebből a házból az élet száműzetett.

ANNA Készséggel átadom Bözsének a helyem. Akkor majd élni fog. Enni fog. Fiatal lesz.

BESSENYEI Remélem, csak játszod, hogy tyúkeszű vagy.

ANNA És maga csak játssza, hogy idegen? Hogy kínoz, vérig sért, megaláz, hogy a látásom

is terhére van? Nem tudom, mi a vétkem. És maga miért változott meg.

BESSENYEI *(éreztetve, hogy a problémát nem hajlandó megvitatni, a „Tariménes”-ből idéz)* Jupiter tudja. S a pucufalvi becsületes tanács. Mint az ismeretes.

ANNA Kérem. Akkor hát maradjunk ennyiben. *(Megnyitja az ajtót, fagyos udvariassággal kiszól)* Tessék, doktor úr, fáradjon be.

DOKTOR *(középkorú, városias öltözetű és magatartású férfi, kezében táská. Egyenesen odamegy Bessenyeihez)* Jó napot, Bessenyei uram.

BESSENYEI *(kezet fog vele)* Nemes cselekedet öntől, hogy ilyen időben meglátogat. Foglaljon helyet.

DOKTOR *(széket húz az ágy mellé, és leül)* Ha az időtől tenném függővé, nehezen gyakorolhatnám errefelé a mesterségemet.

BESSENYEI No igen. Vagy hó, vagy sár, vagy por... Rekkenő hőség vagy farkasordító hideg.

DOKTOR Hogy érzi magát kegyelmed?

BESSENYEI Sehogy. Mint száraz kutya a kútban.

ANNA *(odébb állva, hidegen)* Már kora hajnalban erős görcse volt. És rendkívül nyugtalan.

DOKTOR *(zsebórát húz elő, Bessenyei pulzusát számolja)* Gyakoriak a görcsök? *(Nem vár választ, Bessenyei szívéhez tapasztja a fülét, hosszan hallgatja)*

BESSENYEI *(egykedvűen, kissé maliciózus arckifejezéssel tűri.)*

DOKTOR *(fölgyenesedik, félrehúzza a dunyhát, Bessenyei lábát nézi és tapogatja.)*

BESSENYEI Dagadt. Ezt már én is konstatáltam, kedves magiszterem.

DOKTOR *(visszahajtja a dunyhát, igyekszik természetesen viselkedni)* Selbstverständlich. Önnek is van szeme. Majd itthagytok egy gyógyszert, attól néhány nap múlva leapad. *(Üveget vesz elő a táskájából, Annának adja)* Háromszor húsz cseppet. Kevés vízben.

ANNA De mitől...

DOKTOR *(közbevág, Bessenyeinek)* A tél mindig nehezebb. Szerencsére már közeledik a tavasz.

BESSENYEI Pompás. Így hát végeztünk a hivatalos üggyel. Most pedig, doktor, pihenjen egyet.

DOKTOR Nincs sok időm, uram.

BESSENYEI Anna, légy szíves, forraltass bort. És tálalj föl egy adag disznótorost.

DOKTOR Köszönöm, de ...

BESSENYEI Muszáj. Nekünk nem mindennapi disznaink vannak.

ANNA Jól fog esni, doktor. Hiszen nagy utat tett meg. Máris intézkedem. *(Kimegy)*

BESSENYEI Üljön le, kérem. És semmit se mondjon Annának. Semmit. A sajnálkozástól megveszek.

DOKTOR *(leül, álkönnyedséggel)* Mit mondhatnék? Az ön állapota változatlan.

BESSENYEI Frászkarika. Elfelejtí, hogy nem egy tahóval áll szemben?

DOKTOR Pontosan tudom, hogy ön kicsoda.

BESSENYEI Sokat tanultam életemben. Négy nyelven olvastam. Érdeemes volt. Legalább sejthetem, mikor fordulok fel.

DOKTOR Megbocsásson, de azt hiszem, a medicinában azért nem elég járatos.

BESSENYEI Elég? Mennyi az? A saját ismereteit elégnek tartja?

DOKTOR *(tiltakozó mozdulatot tesz.)*

BESSENYEI No lám. Meghallgatta a szívemet. Hibásan dobog. Beteg. Ennyit tudunk mindketten.

DOKTOR A betegség nem halál.

BESSENYEI Csupán a kezdete. És ön nézni fogja a kifejtését. Nézni fogja. És tehetetlen lesz.

DOKTOR *(hallgat.)*

BESSENYEI Ennyire vagyunk képesek. Nézzünk. Látunk. Gyógyítani szeretnénk. Nem lehet.

DOKTOR Sok esetben ...

BESSENYEI Mennyi a sok? Én valaha úgy hittem, nagyon sokat teszek. De semmi sem gyógyult meg. Én lettem beteg.

DOKTOR Borúlátó, uram. Igaz, hogy a betegség gyakran a halálnak a kezdete. De megfordítva is így van. Munkálkodásunk – melynek sokáig nincs látszata – előbb vagy utóbb gyümölcsöt terem.

BESSENYEI Fölemelő szavak. De mi történik, ha a gyümölcsös fák már „előbb” kidőlnek? Kiszáradnak, mert nem kapnak vizet? Villám csap beléjük? Vagy kivágják őket, híván, hogy károsak?

DOKTOR Minden termő fa nem pusztulhat el.

BESSENYEI Országok is. Népek. Alkotások. És mennyi gondolat! Nincs kinek elmondani őket. Nincs miért leírni. Vagy ha leírtuk, ott halnak meg a papiroson. Betűik porba fulladnak. A papiros szétfoszlik. Egér rágja meg. Elhamvad egy gyertya lángjától. És semmi sem marad.

DOKTOR *(feláll, kizökken eddigi tartózkodásából)* Bessenyei uram! Az ön könyvei ismertek. Ön példát adott. Tanított. Járatlan ösvényt nyitott meg.

BESSENYEI És amit ki se nyomtattak? És amit soha nem írtam le? Legjobb munkáim asztalfiókban. Legjobb gondolataim – sehol. Itt gondoltam őket, éjszakánként, mikor épp nem tekert a görcs, és szabályosan dobogott a szívem. Aztán a reggeli harmattal együtt – elpárologtak.

DOKTOR Pazarlás. Rosszabb, mintha valaki a birtokát kártyázza el.

BESSENYEI De látja, a csönd ellen nincs fegyver. A zsarnokok körmönfontak. Tudják, kit mivel sújtsanak. Hajnóczyt halállal. Kazinczyt Kufsteinnel. Én rám csöndet küldtek. Lassan öl. És még csak hőssé sem tesz.

DOKTOR Gyalázatos kor. Igen, tudom. Tudom. Mozdulatlan. Kietlen sivatag. Már el se hiszük, hogy nemrég egész Európa rengett. Forradalom! Én azt vártam, megvált bennünket. Ha vérrel is, zűrzavarral, sok tökéletlenséggel. Most rend van. Napóleon: császár. Ferenc: despota. És a megváltás elmaradt.

BESSENYEI Miért biztat hát optimizmusra?

DOKTOR Mert semmi sem lehet mozdulatlan. Változás érlelődik. Egyszer csak kirobban. Meglátja, uram, hogy ...

BESSENYEI Nem, én nem látom meg.

DOKTOR *(kijózanodik)* Az ön művei is a változás érlelői.

BESSENYEI Jónak csapott fel? Ma új arcot mutat. Vagy eddig csak rejtegette? Az se baj. Érdekes arc ez. Megnyerőbb, mint a tudósé, ki tudatlanságát álcázza. Önben lélek van. De vajon mennyit tapasztalt? Élt-e nagyvárosban? Tudja-e, hogy a hírnévhez mi kell? És hogy hírnév nélkül a művek halottak? Mire még, ha nincsenek

cinkosaid? Egy nagyúr, ki udvarába fogad? Egy dáma, ki intrikáit te érted szövi? Cimborák, kiknek szövetségébe beleillesz? Hogyan világíts, ha senki sem emel magasba? A fáklyák kialusznak a porban.

DOKTOR De a nagyság nem.

BESSENYEI Ó, doktor uram. Úgy írtam én, mint szántóvető gazda. Kasza, kapa, malac-hagyás volt a kötelességem. Néhány évig királynőt szolgáltam. Gondolkodni idegen nyelvek tanítottak. Eszmémhez magyar szavakat alig leltem. Mint vadember az első sárkunyhót, úgy eszkábáltam össze műveimet.

DOKTOR S az ön nagysága éppen ez.

BESSENYEI Michelangelóé meg a Szent Péter bazilika.

DOKTOR A kezdés ... Eh! Rossz orvos vagyok én. Ostoba ember. Füveket hordoztam önnek.

BESSENYEI Hát azt jól tette.

DOKTOR Megtévesztett a nyugalma. Tartózkodása. Tolakodásnak éreztem volna, hogy ...
(*Felkiált*) Nincs nagyobb betegség, mint ha valaki a saját értékét nem látja!

BESSENYEI Úgy vélem, doktor, ön az alkalmas ember, hogy a halotti beszédet majd elmondja fölöttem.

DOKTOR Nem csak én tudom! Csokonai is tudta!

BESSENYEI Már meghalt. És nem él Ányos sem.

DOKTOR Batsányi is! Kazinczy...

BESSENYEI Kazinczy tanácsokat adott. Hogyan írhatnék jobban.

DOKTOR Rettenetes, hogy...

Megjelenik Anna Bözsével. Anna megterít, Bözse forralt bort, egy tál disznótorost helyez az asztalra. Bessenyei maliciózusan, a doktor kedvetlenül figyeli a szertartást. Szinte merényletnek érzi, hogy félbeszakították, és vissza kell zökkennie a konvenciókba. De aláveti magát a nemesi ház és a kor törvényerejű követelményeinek.

ANNA Foglaljon helyet, doktor. És lácson hozzá. Mielőtt kihülne.

DOKTOR (*kényszeredetten asztalhoz ül*) Mennyi fáradozás! Hálásan köszönöm, kisasszony.
(*Kivesz egy kevés ételt a tányérjára, Anna bort tölt neki, és maga is leül.*)

ANNA Jó étvágyat!

BESSENYEI És ne számítson könyörületre. Itt enni és inni kell.

DOKTOR (*elkeseredve eszik és iszik.*)

BESSENYEI (*Annát akarja ugratni*) Néha arra gondolok, ennek a jó magyar kosztanak köszönhetem a vesekőveimet.

ANNA Tudtommal már Bécsben is rendelkezett velük.

BESSENYEI Oda is utánam küldték a „hazait”. Életemben a disznóké volt a főszerep.

ANNA Sokan eszik. Még sincs mindenkinek vesekőve.

BESSENYEI Olvastam, a kínai császárnak az év minden napján más ételeket szolgálnak fel.

ANNA De maga csupán egyszerű magyar nemes.

BESSENYEI Az ízek változatai ott végtelenek. A hús rafinált feldolgozásban kerül asztalra. Hogy észre ne vedd: voltaképp dögöt eszel.

*Anna alig tudja titkolni bosszúságát. A doktor étvágya
nem növekszik ettől a szövegtől, gyorsan lehajt egy pohár bort,
Anna ismét tölt neki.*

BESSENYEI Nem is tudom: a kínai császárok milyen betegségben halnak meg?

ANNA Annyi bizonyos, hogy meghalnak.

BESSENYEI No igen. De vajon a disznóktól-e?

DOKTOR *(kénytelen észrevenni, hogy Bessenyei súlyos bajait valami családi feszültség is
tetézi. Menteni igyekszik a helyzetet)* A táplálkozási mód valószínűleg kihat az
emberi szervezetre. De hogy miként, még nem fejtettük meg.

BESSENYEI Iparkodhatnának. Sokallom a titkokat.

DOKTOR *(megtörli a száját)* Anna kisasszony, őszintén mondom: ilyen jóízű kolbászt
régem ettem.

BESSENYEI Lám, doktor, ez az igazi művészet.

ANNA *(a doktornak)* Váljék egészségére.

DOKTOR De most már feltétlenül indulnom kell. *(Feláll)* Köszönöm a szíves vendéglátást.
(Odamegy Bessenyeihez) A napokban újra eljövök, uram.

BESSENYEI *(a kezét nyújtja)* Mindig örömmel fogadom. Csak nehogy fölöslegesen
fáradjon.

DOKTOR Azt hiszem, egyedül az önnel töltött órákról mondhatom el, hogy értelmük van.

BESSENYEI Hát ha így érzi, majd mondja is el. Megbeszéltük, mikor.

DOKTOR *(Anna miatt nem reagál. Meghajol)* A viszontlátásra, Bessenyei uram.

BESSENYEI Jó utat, doktor. Vigyázzon, hogy ne fagyjon meg.

*A doktor még egyszer meghajol, fölveszi a táskáját,
és Anna kíséretében gyorsan kimegy. Bessenyei csöndben,
mozdulatlanul fekszik.*

ANNA *(visszajön Bözsével; a lánynak)* Szedd le az asztalt.

BÖZSE *(tálcára rakogatja az edényeket.)*

ANNA *(az orvos által itthagytott üvegből gyógyszert csöpögtet egy pohárba, Bessenyeinek)
Igya meg.*

BESSENYEI *(megissza.)*

ANNA Nem tudtam, hogy dagadt a lába. Miért nem említette?

BESSENYEI Szüntelenül nyafogjak?

ANNA Inkább, mint... *(elharapja, várja, hogy Bözse végezzen. A lány érzi, hogy útban van,
tőle telhetőleg siet)*

BESSENYEI Furcsa. Igazán nem hittem.

ANNA Mit?

BESSENYEI Hogy ez a doktor is aufklárista.

ANNA Derék ember.

BESSENYEI Magunkban élünk. Ki-ki az odújában. Akár a ketrecben.

*Bözse egy pillantást vet Bessenyei felé,
aztán a megrakott tálcával kivonul.*

BESSENYEI Néma állatok lettünk. Rendkívüli nap, ha szólunk egyet.

ANNA (*rendezkedik.*)

BESSENYEI Nagyarakás magány. Szétszórt udvarházak. Pusztai tanyák. Halott ország ez.

ANNA Talán kár volt így elhúzódnia.

BESSENYEI Mit tehet mást, aki válogat? Az öreg Trézsinnek még csak hízelkedtem. Cserébe sokat kaptam. Különb magamat. Locke-ot és Voltaire-t. Itália látását. Méltó barátokat. Könyvbe nyomtatott műveimet. De miféle ember, aki csupán a talpnyalásért nyal talpat? Aki hazudik, mert csak a hazugságot szedik nyomtatott betűkbe? Aki önmagáról mond le, hogy egy szaros szemétdombon helyet nyerhessen?

ANNA (*abbahagyja a rakodást, elgondolkodva nézi a férfit*) Igen. Mindig tudtam, hogy igaza van. Csak azt nem, hogy ennyire boldogtalan.

BESSENYEI (*egy pillanatig hallgat*) Kialszom holnapra.

ANNA És hogy ezen én se könnyíthettem.

BESSENYEI (*tréfára akarja fordítani*) Kit bántsak, ha nem téged? Ne félj. Nem sokszor leszek ilyen nyűgös vénember.

ANNA Okosabb nőt kellett volna keresnie. Vagy egyszerűbbet.

BESSENYEI Elég. Hagyd abba.

ANNA Ugyan miért nem nősült meg?

BESSENYEI Jupiter tudja.

ANNA Persze. Meg a pucufalvi tanács. Túl gyakran idéz a *Tari- ménes*ből.

BESSENYEI Legkülönb művem.

ANNA Minden sora a fejemben van. De az írója talány. Erre rá kellett ébrednem.

BESSENYEI Én? Ó, istenem! Szomorú világ. Szomorú, ha talányos benne, ki folyton az értelem parancsait leste.

ANNA Miért nem nősült meg?

BESSENYEI Ez érdekel?

ANNA Ez. Hisz az én sorsom is megszabta.

BESSENYEI Már sokszor kérdezted.

ANNA De még sohase felelt.

BESSENYEI (*iróniával*) Hadd vigyem magammal e titkot a sírba.

ANNA (*némán áll, nem tudja teljesen elfelejteni, mennyi sérelem érte ma Bessenyei részéről. De már sejti, hogy a férfi betegbb, mint ő gondolta. Lassan megindul, leül az ágy szélére*) Jól van. Ha titok, őrizze.

BESSENYEI (*értékeli Anna békülékeny önuralmát*) Olyan mindegy már. Becsben egy férjes nőt szerettem. Nagyon régen volt. Mintha nem is lett volna igaz.

ANNA (*hallgat.*)

BESSENYEI Csúnyán kezdődött a mai nap. Szeretném, ha jobban végződne.

ANNA (*hallgat, de most nem mereven, inkább lágy szomorúsággal*)

BESSENYEI Igazad volt. Békén fogadjuk, ami elkerülhetetlen. Én is így akarom. Felejtsd el, hogy ma rakoncátlankodtam.

ANNA *(az érzelmesség látszatát is kerülve, csupán megértése jeléül, egy pillanatra a férfi kezére teszi a kezét.)*

BESSENYEI *(humorizálva)* Ezentúl, ha rosszul ébredek, rögtön a tisztartót küldd be. Annak mindig kijár a harag.

ANNA *(igyekszik átvenni a hangot)* De az ijedtében még frászt kap.

BESSENYEI Fenét. Az ilyen tetőnek még az ijedtsége is fufang. Csak tudnám, mért nem rúgtam még ülepen.

ANNA Fölösleges fáradtság. Úgy se találhat jobbat.

BESSENYEI Való igaz. Tetők lepték el a földet. Övék a trón. A kormány. Minden hatalom. Tisztség. Rang. Hivatal. E szép világ igazgatására az értelem és az önérzet, úgy látszik, alkalmatlan.

ANNA Higgyük, hogy egyszer másképp lesz.

BESSENYEI Ha meghalok, az én parasztjaimra is keserves idők jönnek.

ANNA Ne haljon meg.

BESSENYEI *(könnyedén, természetesen)* Dehogynem. Ez is elkerülhetetlen.

ANNA *(feláll, az igazság szíven üti)* Tyúkhúslevest főztem ebédre. Tudom, hogy a disznókkal hadilábon áll.

BESSENYEI Nagyasszonyom! Ha erőm engedné, térdhajlással mondanék köszönetét.

ANNA Gáláns szava, remélem azt jelenti, hogy enni is hajlandó.

BESSENYEI Selbsverständlich. Máris intézkedhetsz.

ANNA *(az ajtóhoz megy, megnyitja, kiszól)* Bözse! Gyere, légy szíves, teríts meg! *(Visszajön, megtapintja a kályhát, hogy elég meleg-e)* Föl tud kelni? Vagy odavigyem?

BESSENYEI *(nem hagyja végigmondani, kászálódik. Nehezebbre esik, de titkolja.)*

ANNA *(odamegy hozzá, lábára adja a papucsot, és amint Bessenyei feláll, rásegíti a köntöst is.)*

BESSENYEI *(visszaroskad az ágyra.)*

ANNA Talán mégis...

BÖZSE *(jön a tálcával, teríteni kezd.)*

BESSENYEI *(feláll)* Nem. Csak ne hagyjuk el magunkat. *(Iróniával)* Bessenyei György még megáll a lábán. *(Lassan megindul az asztal felé)* Bessenyei György még lépkedni tud. *(Odaér az asztalhoz, behuppan a legközelebbi székbe)* Bessenyei György – ül.

ANNA *(a leghétköznapibb hangon)* Hozhatod, Bözse, a levest.

Készült 500 példányban

**Ez a
464
példány**

**ISBN 963 400 647 7
ISSN 0866 – 4220**

Felelős kiadó: a szerző

910568 Tótfalusi Tannyomda
Felelős vezető: Béres György mb. igazgató

Felelős szerkesztő: Tabák András

Terjeszti: a TÉKA Könyvértékesítő Vállalat
